

Bijlagen

Verschil in Nederland 2014-2020

Zes sociale klassen en hun visies op samenleving en politiek

Stella Hoff
Cok Vrooman
Jurjen Iedema
Jeroen Boelhouwer
Jeanet Kullberg

Inhoud

Bijlage A	Verzameling van de gegevens in 2014.....	3
Bijlage B	Verzameling en bewerking van de gegevens in 2019/2020	4
Bijlage C	Verschil in Nederland 2014-oud en 2014-nieuw	6
Bijlage D	Scores op de vijftien onderliggende indicatoren	7

Bijlage A Verzameling van de gegevens in 2014

De enquête Verschil in Nederland (ViN) is in 2014 uitgevoerd onder 2952 Nederlanders van 18 jaar en ouder. De respondenten behoorden tot een nieuwe gestratificeerde steekproef die het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) uit het landelijk bevolkingsregister trok. Om in het onderzoek voor voldoende aanwezigheid van groepen aan de onder- en bovenkant van de samenleving te zorgen, waren het onderste en bovenste deciel van de gestandaardiseerde inkomensverdeling (en binnen de laatste groep de personen van de bovenste 1%) op voorhand oververtegenwoordigd in de steekproef.¹ Het databestand werd door het CBS gewogen naar geslacht, leeftijd, etnische herkomst, gezinssamenstelling, opleidingsniveau en urbanisatiegraad, waarbij tevens is gecorrigeerd voor de *oversampling* aan de boven- en onderkant van de inkomensverdeling. Achteraf zijn de enquêtegegevens anoniem gekoppeld aan administratieve CBS-gegevens (2011-2014) op basis van het bevolkingsregister en informatie van de belastingdienst en uitkeringsinstanties. Zodoende werden variabelen met betrekking tot inkomen, vermogen, leeftijd, geslacht, type huishouden en etnische herkomst toegevoegd.

Noot

¹ Het veldwerk is uitgevoerd door I&O Research en leverde – na inzet van diverse *incentives* (cadeaubonnen, verloting van enkele iPads) en tal van schriftelijke en telefonische herinneringen – een respons van 43% op. Sommige bevolkingsgroepen waren echter per definitie niet vertegenwoordigd, zoals daklozen zonder postadres, en er was geen informatie beschikbaar over de deelname van laaggeletterden en mensen die geen Nederlands spreken. Vergeleken met de oorspronkelijke steekproef waren jongeren en mensen met een niet-westerse migratieachtergrond licht ondervertegenwoordigd in de responsgroep.

Bijlage B Verzameling en bewerking van de gegevens in 2019/2020

Voor de gegevensverzameling in 2019/2020 is gebruikgemaakt van een nieuwe door het CBS getrokken steekproef, gestratificeerd naar inkomen en regio. Net als in 2014 zijn het laagste en hoogste inkomensdecil oververtegenwoordigd in de steekproef. Daarnaast is op verzoek van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) gezorgd voor een oververtegenwoordiging van inwoners van de provincie Groningen, enkele krimpregio's (Zuid-Limburg, Zeeland en delen van regio Oost) en van enkele grootstedelijke agglomeraties (Amsterdam, Utrecht, Den Haag-Rotterdam en Eindhoven).

De dataverzameling vond plaats vanaf de eerste week van november 2019 tot en met eind mei 2020, via internet, schriftelijke vragenlijsten en – in enkele gevallen – via face-to-face-interviews.² In totaal hebben 7128 van de 15.908 benaderde personen de enquête ingevuld. Een aantal vragenlijsten is alsnog verwijderd, onder meer vanwege een te gering aantal beantwoorde vragen of een zeer korte invulduur. Het aantal overgebleven respondenten bedroeg 6854 (respons van 43,1%).

Na afloop van de dataverzameling zijn de enquêtegegevens door het CBS gekoppeld aan een aantal registergegevens, waaronder de samenstelling van het huishouden, de migratieachtergrond van de respondent, de woonplaats en het gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen. Ook heeft het CBS een weegfactor geleverd op basis van geslacht en leeftijd, huishoudensamenstelling, migratieachtergrond en sociaaleconomische categorie. Hierbij is tevens gecorrigeerd voor de oversampling van de laagste en hoogste inkomens en van de eerdergenoemde regio's.

Op grond van de combinatie van scores op de vier vormen van kapitaal is met behulp van een latentklassenanalyse onderzocht hoe de cumulatie van het kapitaal verdeeld is binnen de bevolking: zijn de groepen uit 2014 terug te vinden en in hoeverre is de groepsindeling vergelijkbaar met de bevindingen uit 2014? Een complicatie is dat een directe vergelijking tussen de gegevens uit 2019/2020 en die uit Vrooman et al. (2014) niet mogelijk is. Dit heeft deels te maken met de steekproeftrekking en deels met het feit dat het CBS een revisie heeft uitgevoerd op de inkomens- en vermogensbestanden (zie verder bijlage C). Als tussenstap is daarom de groepsindeling voor 2014 opnieuw berekend, onder gebruikmaking van een aangepaste weegfactor en van de gereviseerde inkomens- en vermogensvariabelen. Deze nieuwe groepsindeling voor 2014 vormt het referentiepunt voor de vergelijking met de gegevens uit 2019/2020.

Bewerking van de gegevens ten behoeve van de vergelijking tussen meetjaren

Voor een zo zuiver mogelijke vergelijking met de meting uit 2014 zijn daarnaast nog enkele extra stappen gezet. De variabelen die gebruikt worden om de latentklassenanalyse op uit te voeren zijn over het algemeen van ordinaal niveau (één variabele is van nominaal niveau). Voor elke variabele schat het analyseprogramma drempelwaarden (*thresholds*) tussen de categorieën om ermee te kunnen rekenen. Ten behoeve van de vergelijkbaarheid van deze variabelen tussen de metingen van 2014 en 2019/2020 is het van belang dat voor beide jaren dezelfde drempelwaarden worden gebruikt. Daarom is dit als restrictie opgelegd in de analyse: schat voor dezelfde variabele gemeten in 2014 en 2019/2020 dezelfde drempelwaarden. Op deze manier meten de variabelen in 2014 hetzelfde als in 2019/2020 en kunnen de resultaten van de latentklassenanalyse voor 2014 goed worden vergeleken met die van 2019/2020.

Ook zijn enkele aanpassingen in de variabelen aangebracht. Zo was in 2014 het vrij besteedbare vermogen van het huishouden in vijf categorieën ingedeeld: negatief vermogen (minder dan 0 euro), klein positief vermogen (0 tot 5000 euro), middelgroot vermogen (5000 tot 50.000 euro), groot

vermogen (50.000 tot 500.000 euro) en zeer groot vermogen (500.000 euro of meer). Deze grensbedragen tussen de categorieën zijn aangepast aan de inflatie om ze vergelijkbaar in de tijd te maken.³ Soortgelijke wijzigingen zijn toegepast bij het vermogen gerelateerd aan de woning en het gestandaardiseerde besteedbare huishoudensinkomen. Ook de variabele ‘leefstijl’ en de indicatoren voor persoonskapitaal (zie kader 2.1) zijn aangepast om ze voor beide jaren vergelijkbaar te maken.⁴ De entropie geeft aan in hoeverre de latente klassen – de gevonden groepen – adequaat van elkaar te onderscheiden zijn. Hoe dichterbij de waarde 1, hoe beter de latente klassen van elkaar zijn te onderscheiden. Bij lagere waarden zijn de latente klassen verbrokken en onduidelijk. In dit geval is de entropiewaarde voor de latente klassenanalyse over de beide meetjaren gelijk aan 0,83.

Noten

² Net als in 2014 is de dataverzameling uitgevoerd door I&O Research. Als *incentives* zijn cadeaubonnen en de verloting van enkele iPhones-11 ingezet. Vanwege de lockdown vanaf 13 maart 2020 is besloten om de persoonlijke interviews te vervangen door een (laatste) rappel met een verhoogde *incentive* (€ 25 in plaats van € 10). Dit leverde geen noemenswaardige verandering in respons op. Jongeren en mensen met een niet-westerse migratieachtergrond blijken opnieuw licht ondervertegenwoordigd onder de respondenten.

³ De administratieve inkomens- en vermogensgegevens voor Verschild in Nederland 2014 hadden betrekking op 2011, die voor de huidige rapportage op 2018. De inflatie tussen 2011 en 2018 bedroeg in totaal 10,36%. De grensbedragen uit de 2014-meting zijn met dit percentage verhoogd om tot vergelijkbare grensbedragen voor de huidige meting te komen. Op die manier is nu sprake van een klein positief vermogen bij een bedrag tot 5518 euro.

⁴ Zowel bij het gestandaardiseerde besteedbare huishoudensinkomen als bij het aan de woning gerelateerde vermogen zijn de grenswaarden tussen de onderscheiden categorieën gecorrigeerd voor de inflatie, op gelijke wijze als hiervoor beschreven. De variabele ‘leefstijl’ (onderdeel van cultureel kapitaal) en de drie indicatoren voor het persoonskapitaal (fysiek, mentaal en esthetisch kapitaal) zijn als tercielen in de latenteklassenanalyse opgenomen. Voor de vergelijkbaarheid tussen de twee meetjaren zijn de grenswaarden uit 2014 opgelegd aan de tercielen van 2019. De indicatoren uit 2019 zijn daarmee ‘verankerd’ in 2014 om zodoende veranderingen in de tijd beter waar te kunnen nemen.

Bijlage C Verschil in Nederland 2014-oud en 2014-nieuw

In 2017 heeft het CBS een revisie uitgevoerd op de inkomens- en vermogensstatistiek. De veranderingen betroffen onder meer de overgang van (administratieve) steekproefgegevens naar integrale gegevens over de gehele bevolking, verbeteringen in de vaststelling van het inkomen en het vermogen door betere waarneming van een aantal inkomensposten, schulden en bank- en spaartegoeden, en herziening van enkele sociaaleconomische indelingen van de bevolking (CBS 2017a, 2017b). De herzieningen zijn doorgerekend naar de gegevens vanaf 2011. Deze revisies betekenen op zichzelf een verbetering van de meting van het inkomen en vermogen. Vanwege de revisies zijn de gegevens over het besteedbare huishoudensinkomen, het vrije vermogen en het vermogen gerelateerd aan de woning uit Vrooman et al. (2014) echter niet meer vergelijkbaar met de gegevens waar we op dit moment over beschikken.

Daarnaast is de weegfactor voor 2014 aangepast, teneinde deze vergelijkbaar te maken met de weegfactor voor 2019/2020. Zoals in bijlage B is beschreven, is de steekproef van 2019 niet alleen gestratificeerd naar inkomen, maar ook naar regio. Na afloop van de dataverzameling heeft het CBS een weegfactor geconstrueerd om voor deze vertekening (en voor selectieve respons) te corrigeren. Vervolgens is ten behoeve van de vergelijking met 2014 een soortgelijke weegfactor voor het databestand van 2014 gemaakt.

Om deze twee redenen hebben we de groepsindeling voor 2014 nogmaals berekend, met de nieuwe weegfactor en de gereviseerde inkomens- en vermogensbestanden. De verschillen tussen de oude en de nieuwe groepsindeling van 2014 zijn soms tamelijk groot (zie tabel C.1). Nadere analyse leert dat het effect van de nieuwe weegfactor daarbij kleiner is dan het effect van de revisies van de inkomens- en vermogensgegevens.

Bij de vergelijkingen tussen 2014 en 2019/2020 die in dit rapport zijn beschreven, gaan we uit van de nieuwe groepsindeling voor 2014 en is in beide jaren sprake van een vergelijkbare weegfactor en vergelijkbare (gereviseerde) inkomens- en vermogensgegevens.

Tabel C.1

Omvang van de zes groepen, volgens oorspronkelijke en nieuwe berekening, 2014 (in procenten en procentpunten)

	2014-oud	2014-nieuw	verschil
gevestigde bovenlaag	15,5	19,3	3,8
jongere kansrijken	12,7	12,4	-0,3
werkende middengroep	26,9	27,9	1,0
comfortabel gepensioneerden	16,6	17,3	0,7
onzekere werkenden	13,5	10,0	-3,5
precariaat	14,8	13,1	-1,7
	100,0	100,0	

Bron: Vrooman et al. 2014; SCP (Vin'14)

Bijlage D Scores op de vijftien onderliggende indicatoren

Tabel D.1

Scores van de zes kapitaalgroepen op de onderliggende vijftien indicatoren, 2014 en 2019/2020 (schaal van 0 tot 1)

	2014					
	gevestigde bovenlaag	jongere kansrijken	werkende middengroep	comfortabel gepensioneerden	onzekere werkenden	precariaat
<i>Economisch kapitaal</i>						
- bereikt onderwijsniveau	0,89	0,88	0,69	0,44	0,59	0,22
- gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen	0,66	0,44	0,54	0,49	0,29	0,32
- sociaaleconomische positie	0,76	0,83	0,88	0,46	0,54	0,40
- vrij vermogen	0,68	0,31	0,49	0,56	0,24	0,37
- vermogen in de woning	0,70	0,27	0,44	0,63	0,28	0,32
<i>Cultureel kapitaal</i>						
- leefstijl	0,81	0,75	0,45	0,47	0,18	0,21
- basale digitale vaardigheden	0,87	0,97	0,88	0,43	0,86	0,15
- beheersing van het Engels	0,60	0,66	0,48	0,31	0,50	0,15
<i>Sociaal kapitaal</i>						
- sociale steunnetwerk	0,71	0,69	0,67	0,62	0,64	0,38
- omvang kerngespreksnetwerk	0,56	0,69	0,46	0,40	0,41	0,24
- professioneel netwerk	0,51	0,48	0,17	0,19	0,24	0,06
<i>Persoonlijk kapitaal</i>						
- fysiek kapitaal	0,68	0,71	0,66	0,37	0,29	0,21
- mentaal kapitaal	0,68	0,55	0,54	0,60	0,30	0,32
- esthetisch kapitaal	0,57	0,70	0,48	0,60	0,31	0,40
- body mass index	0,83	0,88	0,77	0,78	0,59	0,56

	2019/2020					
	gevestigde bovenlaag	jongere kansrijken	werkende middengroep	comfortabel gepensioneerden	onzekere werkenden	precariaat
<i>Economisch kapitaal</i>						
- bereikt onderwijsniveau	0,88	0,93	0,68	0,44	0,64	0,24
- gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen	0,68	0,52	0,57	0,50	0,23	0,24
- sociaaleconomische positie	0,73	0,90	0,89	0,45	0,56	0,39
- vrij vermogen	0,72	0,36	0,44	0,58	0,23	0,31
- vermogen in de woning	0,72	0,35	0,41	0,67	0,25	0,26
<i>Cultureel kapitaal</i>						
- leefstijl	0,73	0,68	0,48	0,45	0,27	0,18
- basale digitale vaardigheden	0,87	0,98	0,85	0,39	0,84	0,18
- beheersing van het Engels	0,58	0,67	0,48	0,28	0,51	0,15
<i>Sociaal kapitaal</i>						
- sociale steunnetwerk	0,68	0,65	0,62	0,63	0,58	0,54
- omvang kerngespreksnetwerk	0,57	0,67	0,44	0,37	0,48	0,28
- professioneel netwerk	0,42	0,43	0,16	0,12	0,19	0,10
<i>Persoonlijk kapitaal</i>						
- fysiek kapitaal	0,62	0,76	0,52	0,35	0,36	0,20
- mentaal kapitaal	0,67	0,70	0,53	0,59	0,36	0,32
- esthetisch kapitaal	0,65	0,68	0,53	0,66	0,40	0,53
- body mass index	0,80	0,86	0,69	0,68	0,65	0,55

Bron: SCP (ViN'14 en '19/'20)